

מרתיקין ודרובשיין

חידושים וביאורים בפרד"ס התורה, ופרפראות לחכמה,

ממורינו הגאון האדיר

רבי ישראל יצחק מנדלזון שליט"א

גאב"ד קוממיות ירושלים

דבשה של התורה סוגיות בפרשת השבוע

בענין, גיד הנשה למזבח, ועניינים מסתעפים

אפילו מטעם דלא נחשב אכילה, בעוד של עולה איסור הגה"נ אחשביה התורה למאכל ממילא הוה מכל גם לעולה,

הענין בזה מבואר גם שם בהערות הרשב"א בסוגיא גה"נ לשיטות הרמב"ם בעני"ז ע"ש כה"ע, ועייין בכסף משנה שם מבאר כל הענין,

וכמובן דגדר האחשביה שהבאנו מצפנת פענח בע' גיד הנשה ואופנו אינו דומה באופן מיחלט לגדר האחשביה שהבאנו משער המלך ופליתי בע' גה"נ ואופנו אלא שבאופן כללי ישנם עניינים דומים,

והנה בהסברא והיסוד הנלמד מהדברים בצפנת פענח, שביאור האופן דאחשביה בגה"נ שהתורה פועלת ליצירת האחשביה, אלא דמבואר בצפנת פענח דאחשביה המדובר לא גורם לגיד הנשה להיות חפצא של מאכל, אלא שביחס לגברא לישראל שעובר ואוכל להגיד הנשה הרי זה נחשב לאכילה בכח האחשביה ובהקשר לגברא הישראל האוכל,

ואביא בזה יסוד וסברא מדברים במשנה למלך בהלכות מאכלות אסורות פרק י"ד הל' י"ב, שדומה באופן מסיום לדברים בצפנת פענח, ושוב שכל הני דברים שווים בחלק מהדברים באופן ברור, ובחלקם ישנם עניינים באופנים שונים באופנים מסוימים, והנה כמובן שבהקשר לסברת ושיטת רב הונא ורב חסדא גה"נ למזבח יתכן שהדברים משאנים כוונתי לדברי רב הונא ורב חסדא המובאים לעיל,

דהנה איתא במשנה למלך, דהנשבע שלא לאכול לחם, ושלא לאכול עלי קנים וכד', וכרך הלחם בהעלים, לוקה רק על העלים דאחשביה לאכילתם ומבאר שם במל"מ דאע"פ דבעלים מקבלים גדר מסיום של מאכל ע"י האחשביה שע"י שבועתו, בכל זאת אין העלים נחשבים עצם חפצא של מאכל שנאמר בו שיבא ביחס לחם מין במינו אינו חוצץ, דהיינו אוכל באוכל,

וכמבואר במס' סוכה דף ל"ז, ובמס' יומא דף נ"ח ודף ע"ג, ר"ה דף ל"ז, בעו"מ בפוסקים ועייין אבנ"ז אור"ח סי' תל"ב, ויו"ד סי' רס"ו בביאורים ברמב"ן ר"ה, ועוד סוגית בש"ס וברא"ש, בגדרי מין במינו באור"ח ובגדרי נגיעה וכמובן מביאורים בדברי ראשונים רבותא,

והנה יסוד זה במשנה למלך שהאחשביה גורם לעצמו דגברא להחשב מאכל איננו גורם שבעצמיותו ייחשב כמאכל, אלא כני"ל בהבדלים, הרי בזה נמצאנו למדים יוסד דומה ובסברא לדברים מצפת פענח הנ"ל שהאחשביה מוגבל לאופנים שונים באופני הפעלת האחשביה ובתוצאות ההלכתיות,

והנה בעזרה"י חשבתי לבאר בהקשר לשיטות רב הונא ורב חסדא במס' חולין דף צ' הנ"ל, בענין הקטרת גיד הנשה של עולה ובהקשר לביאור בעני"ז המבואר בצפנת פענח המאכ"ס פר' ד' הי"ח וכמובא לעיל,

דהנה במס' בבא בתרא דף ל"א ובמס' שבועות דף מ"ז איתא בענין

איתא בגמרא חולין דף צ' ע"א בפרק גיד הנשה, בשיטות רב הונא ורב חסדא, האם מקטירים גיד הנשה של עולה או לא, רב הונא סובר שאין מקטירים, ורב חסדא מקטירים,

ומבואר בגמ' שם דלרב הונא מתמעט גה"נ למזבח, מהלימוד הנלמד מהפסוק ביחזקאל (מ"ה, ט"ו) ממשקה ישראל וגו' הדברים האסורים לישראל אסורים גם למזבח, ולכן אליבא דרב הונא נאסר גם גיד הנשה למזבח,

ורב חסדא סובר דהיות ולשון הפסוק הוא על כן לא יאכל בני ישראל את גיד הנשה, למדנו מזה שעל מזבח לא נאמר, לא יאכל המזבח גה"נ, ע"ש המשך הסוגיא מדף צ' ע"ב ואילך,

ובספר צפנת פענח הלכות מאכלות האסורות פרק ד' הי"ח, מבאר דהיות וגיד הנשה אינו ראוי לאכילה כלל, [שזה לא מאכל רק גיד] ע"ן הוא, אינו בגדר מאכל שיחול עליו המנועה מטעם שאינו ממשקה ישראל, ורק כשיהודי אכלו באסור באה התורה ואמר שדבר זה נעשה כמאכל ובגדר מאכל ונאסר, והצפנת פענח מאחריך שם בענין,

וכמובן יל"ע בפגה"נ במס' חולין צ"ב ע"ב ותוס' שם ובפרק כ"ש פסחים דף פג ע"ב ופ"ד ע"א (ודף מ"ז ע"ב) בענייני אין בגידים בנותן טעם ובע' ע"ן הוא והתורה אסרתו ע"ש,

[וכן אציין לקול שמחה להרבי ר' בונים מפשיסחה זיע"א בגדרי מאכל שנעשה כתוצאה מחשיבות שנתן לזה שיהודי ונעשה ממש לדבר כמאכל ע"ש, בפ' בראשית נח בענין קרבנו של הבל, ועפ"י מבאר בשפת אמת למס' ר"ה דף ל"ב בע' עשרה מאמרות על הקושיא המפורסמת איפה היה עשרה מאמרות היה רק תשעה ע"ש, ומעל"ע ביארתי לכאורה לנדוע ביהודה תניינא אור"ח סי' ג', בע' סוכה ע"ג גמל בסוכה דף כ"ג לשיטות מבוארים במחצה"ש בע' מותר בפ"ך במצוות בכלל ע"ש במחזה"ש תקפ"ו כה"ע ושיטות דפוסקים, כל זה כבר כתבתי באריכות בגליון פרד"ס התורה בקובץ תבונות פרשת נח שנת תשע"ד ע"ש ותמצא נחת],

והנה בצפנת פענח הנ"ל, דבעושה האיסור המוגדר בתורה כאכילה מקבל הדבר המדובר גדר של מאכל, ואציין ליסוד וסברא דומה באופן מסוים, בשער המלך הל' מאכלות האסורות פ"ח ה"ו, ובפליתי סי' ס"ה, בהקשר לדברים ברמב"ם המאכ"א פרק ח' הלכה ו', דבגיד הנשה של עולה לוקה שתיים ובגיד הנשה של טמאה פטור לגמרי,

ומבארים דבגה"נ של עולה יש דין גה"נ, ובאמירת שבתורה ענין אכילה אחשביה התורה למאכל באיסרה, משא"כ בגה"נ של טמאה ליכא דין גה"נ והרי אין בגידין בנותן טעם וליכא אחשביה מטעם איסור גיד לכן פטור

(1) וכבגמ' פסחים דף מ"ח ע"א, מנחות דף ה' ע"א ותמורה דף כ"ט ע"א ע"ש.

(2) עייין ברמב"ם המאכ"א פ"ח ה"ה שכתב שאינם בכלל בשר.

הנ"ל, בגדרי גיד הנשה למזבח בשיטות בענ"ז דרב הונא ודרב חסדא בענ"ז למזבח ובהתאם לדברים בצפנת פענח הל' מאכא"ס פ"ד הי"ח הנ"ל, שם דרב הונא, סובר להיות דגה"נ אסור לישאל הרי הם ראויים למזבח וכלמד מהפסוק ממשקה ישראל וגו', ולפי"ז גה"נ אינו להקרבה, בעוד שרב חסדא סובר דהלשון דבהפסוק בתורה המלמדנו איסור גה"נ, האומר על כן לא יאכלו בני ישראל את גיד השנה כוונת שבני ישראל לא יאכלו גה"נ, משא"כ לגבי המזבח אין שום מניעה להקטרה, ע"ש במס' חולין דף צ' וכמובא לעיל, וע"ש כל הסוגיא, ובצפנת פענח שם מבאר להיות וגיד הנשה אינו ראוי לאכילה כלל, "עץ הוא" והתורה אסרתו ככפר' גה"נ במס' חולין ופר' כ"ש במס' פסחים, ולפי"ז אינו בגדר מאכל כלל ולא שייך שיחול עליו המניעה שאינו ממשקה ישראל וגו' וכו', ורק כשיהודי עובר על דברי התורה של לא יאכלו בני" את גה"נ נעשה למאכל בכח ההוראה התורתית שקבעה האחשביה דהוה בגדר אוכל באיסור האכילה, כהצפנת פענח שם,

והנה אם אפשר להרחיב להתאים ולהעמיק עוד ע"פ יסוד הדברים בעונג יום טוב סי' ע' ובעוס"פ, וע"פ מה שהוספנו ע"פ ביאורנו בפלתי ק"י, י"ג, וכו' שמבואר בעו"ט המובא לעיל, בעניני חזקת כשרות בעדים וכנ"ל שם שהנהגה הכללית היא המכרעת, ולפי"ז היות שהנהגה בגיד השנה הרי, שהיא אסורה, הרי שמתחסיס להנהגה מציאותית זו והאיסור במצאותי הנהגתי הוה, הרי"ה גורם שיתמעט להקטרת מזבח מטעם שאינו ממשקה ישראל, דהיינו מהמותר לישאל והאסור ההנהגתי מונעו מההקטרה, שהרי בהנהגה המציאותית גיד הנשה אסור באכילה, ולשיטת רב חסדא שסובר, וכביאור בעו"ט ס' ע' הנ"ל שחזקה מבררת ומאמתת ולפי"ז להכרעת הענינים, בנויה על בירורם של הדברים הנידונים דהיינו הכרעה מבוררת,

וממילא בגה"נ שבעצם אינו מאכל כלל ואינו בגדר אכילה מצד עצמו וכנ"ל שרק בפעולת האיסור שבמעשה האכילה שאסרה התורה בלשון אכילה הרי נחשב בגדר מאכל ואכילה, וסובר רב חסדא שלגבי מזבח שהתורה לא החשיבתו לאכילה, הרי שזו לא נתמעט מהקטרה מטעם מאכל אסור שהרי למזבח לא נחשב הגיד הנשה כלל כאוכל, מאכל ואכילה, ולכן מותר להקטיר גה"נ של עולה למזבח, כנלע"ד בדרך אפשר ללמוד מהביאור דהנהגה ובירור בחזקה,

ועו"ע להתחסות להנהגה כללית ובירור מפורט, בעוד אופני הכרעות הלכתיות ובהתאמת שיטות רב הונא ורב חסדא ביסודות וסברות בענינים דומים באופנים מסוימים וכן הדומים בחלקם, ומתבארים ביסודות וסברות אילו, ולפי כל זאת חשבתי לבאר בתוספת ביאור הדברים שבצפנת פענח המאכא"ס פ"ד הי"ח בעניני גה"נ למזבח המובאים ומתבארים במאמר אלו, שלעצם היסוד הסברא והמהלך של התדמות מילתא למלתא כידוע שיש רבות בגמרא ראשונים ובהפוסקים בהקשר להתדמות טהרת מקוה, לפרת והתרת נדרים, לעיין בגמ' נדרים דפים ע"ה ע"ו ברא"ש פוסק' ומפו', ועיינים גם בגדרי ההתדמות בקרן אורה שם ובחזון יחזקאל בתוספתא נדרים פ"ו ה"ו עשו"ש,

ששתי כיתי עדים המכחישות זה את זה, שיטת רב הונא דכל בפני עצמה יכולה להעיד [כמובן בנושא שלא שייך למוכחשתם] ושיטת רב חסדא שהיות ויש בהם ענין מוכחש אינם ראויים להעיד, וכמובן ופשוט שאופן של צירוף עד ועד משתי הכיתות לכו"ע לא מעידים,

ומבואר בעונג יו"ט סימן ע', דשיטת רב הונא וסברתו שחזקה הוה הנהגה של התהוות ספק, ולא שחזקה הוה הכרעה מבוררת, ורב חסדא סובר שהחזקה הרי היא מבררת ומאמתת להכרעת הדבר המסופק, וע"פ הסבר זו מבוארים, שיטות רב הונא ורב חסדא בהתיחסותם לשתי כיתות עדים המכחשים זא"ז, דלרב הונא דהחזקה לא הוה הכרעה מבוררת ממילא אזלינן בתר החזקה שהוא מחזקת המתכוננת הקודמת והרי כל אחת מהכיתות לא אבדו חזקת כשרותם מכח סתירת ההכחשה ולפי"ז מעידה בפני עצמה, בעוד שרב חסדא לשיטתו שבחזקה בענין שיהא מבררת ומאמתת הענין והרי בשתי כתות המכחישות אין שום בירות ואימות לחזקת כשרות של כל כיתה מהכיתות ולכן לא מעידים אפילו בפני עצמן, וכמובן דאליבא דכו"ע אחד מכיתה זו ואחד מכיתה השניה לא מעידים שהרי ברור שיש בהם שקר מכת אחד שמוכחשים אהדדי,

ובעונג יום טוב שם, מבאר גם בסברות ויסודות אלו, שיטות ראשונים בע' אי מחזיקין מאסור לאיסור, עיין רשב"א מס' יבמות דף ל' ומס' חולין דף ט', תוס' ביצה דף כ"ה, שב שמעתתא שמעתא ה', שענ"ז דהחזקה מאיסור לאיסור מבואר ג"כ שם בעו"ט אי חזקה הנהגה או בירור, וכמובן דלהנהגה מחזיקין, ולבירור לא מחזיקין, ע"ש,

ולכן חשבתי ביסוד והסברא שבעו"ט הנ"ל ג"כ לבאר בדברים שבפלתי סי' ק"י סקי"ג, בהקשר לבהמה שנמכרה לקונה אחד בשעת הבוקר ולקונה נוסף בשעות אחר צהרים, ושני הקונים קנו מאותה בהמה חתיכה הראויה להתכבד, שאינה בטילות, [שהם בגדר קבוע מדרבנן], והספק התעורר בין קניה לקניה דהיינו שנמצאה חלק טריפה מבלי לדעת לאיזה בהמה שבאטליו שייכת חלק הטריפה וממילא נטרפה, ויש בזה שיטות בפוסקים, האם שייך לחלק ולומר שהחתיכה שיצאה מהאטליו לפני התעורבות הספק הרי היא כשירה, וחברתה שהבהמה שיצאה מהאטליו לאחר התעוררות הספק הרי טריפה היות ובחתיכה הראויה להתכבד לא אזלינן בתר רוב היות ונכנסה לבית הספק בעודי שהחתיכה הקודמת לא נכנסה לבית הספק,

וכפי שכתבתי לעיל שע"פ הדברים בעו"ט שמבאר בהקשר לחזקה אי הוה הנהגה או בירור, לגבי חזקת כשרות דעדיות ובע' אי מחזיקין מאיסור לאיסור, ועפי"ז חשבתי וכיוונתי גם לבאר בהקשר לדברים בפלתי שם לגבי רוב, באופן שבאותה בהמה מתעוררים שני אופני התיחסות לרוב, הרי שאם נאמר ש"רוב" היינו הנהגה הרי ששייך שתי הכרעות באותה בהמה,

ועתה נשוב לבאר בהקשר להא שלמדנו וכתבנו לעיל בענין גיד השנה היסודות והסברא שבעונג יו"ט שם שמבאר בשיטות רב הונא ורב חסדא בעניני חזקה אי הוה הנהגה או בירור, והרי שחשבנו לבאר להעמיק ולהרחיב ביסוד וסברת גדרי הנהגה ובירור לעוד אנפין ובהקשר לנושא

מתוק מדבש

כתיב בפסוק מי ומי ההולכים, פרעה שאל את משה רבינו איזה חלק של כלל ישראל יצא ממצרים, תירץ לו משה בנערינו ובזקנינו נלך שכולם יוצאים ממצרים, וצ"ב מה שאלת פרעה ומה תשובות משה, אמר כ"ק האדמו"ר מגור זצוק"ל בעל הלב שמחה שפרעה הציע למשה רבינו ואהרן הכהן מ"י ומ"י ההולכים שמ"י בגמטריה חמושים דהיינו איזה חמושים אחוז יצא ממצרים שרצה לעשות פשרה עם כלל ישראל, השיב לו משה בשום פנים ואופן אין פשרות בנערינו ובזקנינו נלך שנל"ך בגמטר' מאה דהיינו שכל המאה אחוז יוצא לעבוד את השי"ת ודברי פי חכם חז"ל

(3) ועיין ובשפ"א פ' שמות תרמ"ב שבגאולה השי"ב ב"ב מיד נשוב לדרגת אבותינו הק'